

СУЧАСНІ ГРОШІ ЯК СПЕЦИФІЧНИЙ ТОВАР

Стаття присвячена критичному аналізу концепції сучасних грошей як грошей-нетовару. Показано, що аргументи, на яких базується ця концепція, не можуть бути підставою для визначення сучасних грошей як грошей-нетовару. На основі проведеного дослідження обґрунтовується, що можливим фундаментом для цієї концепції може бути концепція еволюції товарної форми продукту.

Article is devoted the critical analysis of the concept of modern money as non-commodity-money. It is shown, that arguments on which this concept is based, cannot be the basis for definition of modern money as non-commodity-money. On the basis of the carried out research is proved, that the concept of evolution of the commodity form of a product can be the possible base to this concept.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Реформа світової грошової системи розглядається сьогодні як один з необхідних засобів боротьби з економічною нестабільністю, яка має руйнівні наслідки для світової економіки. Питання щодо перебудови цього ключового елементу світової системи економічних відносин дискутуються як у політичних, так і в академічних колах. Реформуванню має бути підданий устав МВФ, останні зміни якого у 70-х роках ХХ століття спричинили виникнення Ямайської валютної системи, в рамках якої здійснюються міжнародні валютні відносини й досі.

Проблема полягає в тому, що, якщо практики незадоволені існуючою валютною системою і вимагають від теоретиків пропозицій щодо побудови нової, то власне теоретики ще навіть не встигли запропонувати вичерпних досліджень існуючої валютної системи, а без цього навряд чи можна сподіватися на її задовільні реформи. Мова йде не про розробників теорії грошей взагалі, а про економістів, що розробляють марксистську теорію грошей.

Найбільш загальним питанням марксистської теорії сучасних грошей, в якому в прихованому вигляді містяться інші, можна вважати наступне: «...визначаються чи не визначаються сучасні кредитні гроші грішми як такими, тобто в політекономічному сенсі і значенні даної економічної категорії?»

Критеріями класифікації існуючих концепцій також обирались інші, більш окремі, питання марксистської теорії сучасних грошей: чи зберігають сучасні гроші зв'язок з золотом, чи мають сучасні гроші власну вартість. Серед багатьох питань теорії сучасних грошей, що дискутувалися у радянській економічній літературі, а згодом в дослідженнях економістів СНД, було й наступне: сучасні гроші – це товар чи нетовар? Незважаючи на те, що це питання істотно співпадає з питанням про визначення сучасних грошей як грошей, воно є більш окремим і має свої особливості. Постає питання: що мається на увазі, коли стверджується, що сучасні гроші – не товар?

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. По-перше, зазвичай, на увазі не мається, що капіталістичні виробничі відносини стали нетоварними, хоча більшість авторів, представників протилежних концепцій сучасних грошей, якщо не всі, пов'язує виникнення сучасних грошей з модифікацією виробничих відносин капіталізму, зміною характеру суспільної праці, з еволюцією товарної форми продукту [1, с.60-61].

Які є підстави стверджувати, що «...в даний час роль загального еквівалента виконує не золото, а кредитні гроші, які є по суті нетоваром» [2, с.167]. Не тільки в науковій періодиці та монографіях, але й в учбовій літературі зустрічається концепція втрати сучасними грошима товарної природи, відповідно до якої «...сучасні гроші – це кредитні гроші-нетовар» [3, с.47].

Методологічна аргументація займає в марксистських політико-економічних дискусіях важливе місце. У дискусії про товарність сучасних грошей також приводяться методологічні аргументи. Стверджується, що для методологічно обґрунтованого висновку про товарність сучасних грошей необхідно спочатку довести, що сучасні гроші є товаром, а потім показати як цей товар стає грошима. «З банкноти як грошей виводиться банкнота як товар. Потрібно довести, що банкнота є товаром, а потім вже показати, яким чином її товарна природа реалізується в грошових функціях» [2, с.168]. Лише такий шлях доказу вважається правильним.

Для оцінки такої методологічної установки, можна звернути увагу навіть не на валютний ринок, де, за логікою представників концепції грошей-нетовара, купуються і продаються або, що в даному випадку те ж саме, обмінюються нетовари в колосальних кількостях, а на боністів і нумізматів, для яких банкноти, монети і інші види і форми грошей є якраз товаром, а не грошима. Для цих агентів ринку, всупереч вказаним вимогам методології, річ стає товаром лише тому, що є або була грошима. Звичайно, справа не в цьому жартівливому аргументі. Справа в тому, що принцип історизму вимагає виводити банкноту-гроші не з банкноти-товару, а з попередньої форми грошей, оскільки вони пов'язані між собою генетично, тобто єдністю свого походження. Щоб отримати поняття сучасних грошей треба дослідити їх генезис із золотих грошей через банкноти як грошові зобов'язання та декретні гроші, а не намагатись прямолінійно виводити їх з банкноти-товара. Це нагадує спробу Д. Рікардо безпосередньо, без опосередковуваних ланок, вивести закон середньої норми прибутку.

На питання про те, що таке сучасні гроші, якщо не товар, зустрічається така відповідь: «Раніше це був товар, а тепер – капітал» [4, с.8]. Проте така формула не відображає специфіки сучасних грошей, але лише перекладає дослідження на конкретніший рівень, не вирішивши проблеми на рівні абстрактнішому. Як раніше так і тепер капітал є самозростаюча вартість, яка поперемінно знаходиться і в грошовій і в товарній формі, тому про товар теж можна сказати «раніше це був товар, а тепер – капітал». Товар, стаючи грошима, не перестає бути товаром, гроші, стаючи капіталом, не перестають бути грошима, так само як і капітал не перестає бути капіталом, стаючи товаром у формі позикового і фіктивного капіталів.

З цього приводу можна, знов таки, згадати Д. Рікардо, який «...постійно плував визначення грошей як таких з визначеннями фінансового капіталу, який здійснює в грошах свій рух, тобто з визначеннями, які до природи грошей як таких абсолютно ніякого відношення не мають. І це прямий наслідок неісторичного його погляду» [5, с.252]. Не можна заперечувати, що розвиток банкової справи істотно змінив грошову систему, але не можна не бачити, що гроші перетворилися на капітал задовго до виникнення Ямайської валютної системи і не шляхом демонетизації золота, а шляхом використання їх для експлуатації людини людиною.

Як віртуальний фіктивний фінансовий капітал розглядають сучасні гроші О. В. Бузгалін та А. І. Колганов [6, с.406-426]. Таким чином, питання щодо місця дослідження сучасних грошей на рівні абстракції першого відділу першого тому «Капіталу» К. Маркса можна адресувати і цим авторам, оскільки вони обмежуються визначенням сучасних грошей через категорію «капітал».

Отже, частина дослідників сучасних грошей у рамках марксистської парадигми, незважаючи на суттєві відмінності їх концепцій, стверджують, що ці гроші не є товар. Серед них С. М. Борисов, В. П. Казакевич, А. М. Коган, Л. М. Рябініна, А. А. Чухно. Серед тих дослідників, в працях яких відстоюється теза «сучасні гроші – товар», А. С. Гальчинський, Ю. В. Пашкус, В. М. Усоскін.

Є й такі, хто, розвиваючи марксистську теорію грошей, визначають сучасні гроші й гроші взагалі, не використовуючи поняття «товар», «нетовар» та «капітал». Це, наприклад, А. А. Гриценко, який визначає гроші наступним чином: «гроші – це представник вартості як еквівалента в обміні» [7, с.11].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Існуючі концепції сучасних грошей як нетовару не можна визнати досконалими, оскільки аргументи, що пропонуються для їх обґрунтування, не є беззаперечними. Отже питання щодо визначення сучасних грошей як нетовару залишається відкритим.

Дискусії з приводу обґрунтованості вживання понять «кредитні гроші», «паперові гроші», «електронні гроші» відносно сучасних грошей залишаються за межами предмету цієї статті, для досягнення мети якої ці конкретніші визначення не мають значення. Об'єкт подальшого дослідження становитимуть сучасні гроші взагалі. Звісно, цими сучасними грошима взагалі, що існують в дійсності як одиничне, є долар США. Але на цьому досить абстрактному рівні дослідження між сучасними валютами не має різниці: усі вони суть декретні гроші без фіксованого масштабу цін.

Постановка завдання. Відповідь на питання чи є сучасні гроші нетоваром можливо отримати за допомогою аналізу аргументів захисників тези «сучасні гроші – це гроші-нетовар» та коректності самої постановки такої гіпотези. Сучасні гроші мають певні емпірично дані характеристики, які, разом з методом марксистської політичної економії, складають критерій істинності аргументів на користь товарності або нетоварності сучасних грошей.

Завдання полягає в тому, щоб здійснити не лише негативну критику, спростовуючи аргументи прибічників концепції сучасних грошей-нетовару, але й виявити її раціональні зерна та можливості їх подальшої розробки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Товар є вихідним відношенням товарного виробництва взагалі і капіталістичного способу виробництва зокрема. Гроші є необхідним продуктом розвитку і необхідною умовою розвиненого товарного обігу, гроші суть перетворена форма товару, товар, об'єктивно висунутий іншими товарами на роль загального еквіваленту. Але якщо сучасні гроші – не товар, то що ж вони тоді? Лише технічний засіб обміну? Окрім того, що технічний засіб обміну як елемент продуктивних сил все одно має мати економічну форму, тобто питання про виробничі відносини, що уречевлені в цьому технічному засобі, залишаються відкритим, таке припущення має ще один наслідок. Воно приводить до раціоналістичної, суб'єктивістської концепції грошей і дозволяє стверджувати, що товарна форма не є загальною для капіталістичного способу виробництва, що гроші можна логічно вивести не з товару, а іншим способом. З точки зору методу марксистської політичної економії, що передбачає розгортання всієї системи категорій з вихідного, простого, загального відношення шляхом сходження від абстрактного до конкретного, такий підхід є методологічно некоректним.

Багато авторів звертало увагу на те, що спроби доказу можливості вираження вартості поза грошовою формою або за допомогою грошей, позбавлених товарної основи, являють собою прагнення викривлено представити суспільний характер праці при капіталізмі. Ще К. Родбертус зазначав: «Чи можуть гроші перестати бути товаром? Звичайно!» [8, с. 183]. Він мав на увазі тільки те, що матеріальним носієм грошей, за певних умов, може бути річ, яка без грошової форми не має споживної вартості. Але К. Родбертус не помітив, що умови, за яких можливі гроші, запропоновані ним, передбачають скасування самого товарного виробництва, точніше вони передбачають вимірювання вартості продукту безпосередньо кількістю робочого часу, що в умовах товарного виробництва неможливо, бо вимагає іншого способу включення індивідуальної праці в суспільну працю.

Торкаючись методології дослідження сучасних грошей, в першу чергу необхідно відповісти на питання: чи є методологічно коректною саме формулювання гіпотези існування грошей-нетовару, речі, що має споживну і мінову вартості, але не має товарної форми? Відповідь на це питання очевидна, оскільки одна з дефініцій товару, а саме «товар є єдність споживної вартості і мінової вартості», не залишає місця для неоднозначних трактувань. Категорія «форма вартості» є синонімом категорії «товарна форма», тому, якщо ми говоримо про річ як про форму вартості, як про мінову вартість – ми з необхідністю говоримо про неї як про товарну форму. Тому, щоб довести істинність судження «сучасні

гроші суть нетовар», необхідно в посилках довести, що ці гроші не мають а ні споживної а ні мінової вартості.

Аргументи з приводу відсутності у сучасних грошей властивостей товару приводяться наступні. Кажучи про споживну вартість як про здатність задовольняти певну особисту або виробничу потребу, стверджується, що «кредитні гроші цією здатністю взагалі не володіють», а вартість цих грошей «...не створюється працею, що кристалізується в них: у банкноті кристалізується мізерна його кількість, а вона може виражати вартість, рівну тисячам годин суспільно необхідної праці» [2, с.168]. Довести відсутність у сучасних грошей споживної вартості, тобто їх даремність, неможливо, так само як і відсутність у цих грошей мінової вартості. Тому представники концепції грошей-нетовару приймають методологічну посилку про необхідність виведення банкноти-грошей з банкноти-товару і замість грошової форми аналізують матеріальний носій грошової форми, а переконавшись, що цей матеріальний носій сам по собі, без грошової форми, даремний і не є суспільною споживною вартістю і вартістю, стверджують, що і грошова форма, носієм якої стає ця річ, є нетоварна форма.

Аргумент про відсутність в кредитних грошей здатності задовольняти яку-небудь особисту або виробничу потребу можна підсилити, оскільки гроші взагалі «не володіють безпосередньо споживною вартістю» [9, с.367], вони є міноюю вартістю, що відокремилася. Однак услід за цим з необхідністю слід визнати, що гроші взагалі, у тому числі і золоті, суть гроші-нетовар, оскільки вони страждають відсутністю однієї з атрибутивних ознак товару. Такий абсурдний висновок викликаний ототожненням споживної вартості грошового матеріалу і споживної вартості грошей. Золоті гроші, на відміну від сучасних грошей, володіють разом з формальною споживною вартістю – бути знаряддям стихійного обліку суспільної праці, загальним еквівалентом, ще і особливою споживною вартістю, обумовленою якостями їх товарного тіла. Проте це зовсім не означає, що товар повинен мати дві споживні вартості. Споживна вартість грошей полягає в їх міновій вартості, тобто в здатності безпосередньо обмінюватися на усі товари або, виражаючись в категоріях права «...користування і розпорядження (відчуження) грошима суть одне і те ж» [10, с.62]. Поверхневе розуміння визначення грошей як міновій вартості, що відокремилася, може привести до абсурдних висновків: ніби з появою грошей у товарів залишається тільки споживна вартість, а у грошей - тільки мінова.

Якщо, А. М. Коган стверджує відсутність споживної вартості лише в сучасних грошей, то концепція Й. А. Трахтенберга більш послідовна. В його класичний працях по марксистській теорії грошей не трактуються сучасні гроші, але трактуються гроші взагалі, отже аналіз цих положень має значення і сьогодні. Розглядаючи гроші взагалі як чисте втілення абстрактної праці [11, с.43-44], щодо питання про їх споживну цінність він зауважував: «На це питання навряд чи можна відповісти ствердно» [11, с.43]. І це не дивно: якщо прийняти визначення грошей як чистого втілення абстрактної праці, то з необхідністю треба заперечувати споживну вартість грошей, бо споживна вартість створюється не абстрактною, а конкретною працею. В рамках цієї концепції розрізняється споживна вартість як така, як здатність задовольняти індивідуальну потребу, і соціальна споживна вартість грошей: «Корисність будь-якого блага виявляється і поза суспільством, у відношеннях людини до речі; корисність же грошей виявляється лише в гуртожитку, у відношеннях людей один до одного, в певному соціальному устрої, де люди поєднані та протистоять один одному як товаровласники». Не важко побачити, що «соціальна споживна вартість» є не що інше, як те, що К. Маркс називає формальною споживною вартістю товарного тіла еквівалента, особлива споживна вартість якого задовольняє «індивідуальну потребу». Виникає ряд питань. Формальна споживна вартість грошей не є продуктом конкретної праці? Чому атрибутом споживної вартості вважається її можливість виявлятися поза суспільством? Сьогодні все частіше мінову вартість речі, чи то одяг чи будь-який інший предмет індивідуального споживання, обумовлюють її якості як символу, і «споживаючи товар, людина вступає у відношення з іншими людьми, інакше кажучи, люди комунікують

завдяки речам» [12, с.15]. Демонстративне споживання поза суспільством взагалі не має сенсу. Телефон як засіб зв'язку також не має споживної вартості для людини поза суспільством. Гроші – це також особливий засіб зв'язку, засіб соціальної комунікації.

Дійсно, «гроші – не річ, а соціальне відношення» [13, с.110]. Але, по-перше, треба мати на увазі, що це відношення втілене в певну технічну систему, а по-друге, чому річ, що задовольняє соціальні потреби не є споживною вартістю? Капітал – це теж суспільне відношення, особлива форма експлуатації людини людиною, і воно теж уречевлене в певних засобах виробництва і обігу. Ці засоби виробництва і обігу будуть реалізовані як товар, тобто як суспільна споживна вартість, лише тоді, коли вони забезпечуватимуть експлуатацію людини людиною. Невже ми маємо стверджувати, що і вони не мають «споживної цінності», бо «їх корисність виявляється лише в гуртожитку, в певному соціальному устрої»? Тоді і засоби виробництва взагалі не мають споживної вартості, бо виробництво є завжди виробництво «в гуртожитку» і в «певному соціальному устрої».

Споживна вартість може існувати без мінової вартості, але мінова вартість без споживної – ні. Продукт не може бути міною вартістю, якщо він не є споживною вартістю «для іншого», тобто суспільною споживною вартістю, отже не лише гроші, а усі товари мають суспільну споживну вартість. Товар стає грошима саме тому, що його споживна вартість більш «суспільна», ніж споживні вартості інших товарів.

Цінні папери, а сучасні кредитні гроші суть особливий вид цінних паперів, дійсно мають мінову вартість, не маючи при цьому вартості як втілення еквівалентних затрат праці і споживної вартості як корисності їх носія самого по собі, бо вони є лише титули власності. Але сучасні гроші – це не гроші взагалі і про методологічні особливості їх дослідження вже сказано вище і ще буде сказано нижче.

Що стосується аргументу про мізерну кількість праці, що кристалізується у банкноті, то це доводить лише те, що мінова вартість сучасних грошей не визначається витратами праці на їх виробництво, але ніяк не те, що ці гроші не є товаром. Товарами такого роду є фіктивний капітал і земля, предмети мистецтва та розкоші, речі, споживання яких є символом певного соціального статусу, тобто взагалі усі речі, споживання яких має вагому семіотичну компоненту. Витрати праці на виробництво матеріального носія титулу власності ніяк не пов'язані з міною вартістю цього титулу, крім того сам по собі цей матеріальний носій не задовольняє ніякої особистої або виробничої потреби. У відповідності до методу концепції грошей-нетовару необхідно акції, облігації і інші елементи фіктивного капіталу визнати нетоварами, а разом з цим визнати, що світовий фондовий ринок, як і світовий валютний ринок «...один тільки добовий оборот якого (очищений від подвійного рахунку) досягав... 1,5 трл дол. (у валовому розрахунку – близько 2,5 трлн дол.)» [14, с.58], теж є ринком нетоварів. Земля ж, на відміну від цінних паперів взагалі не є продуктом праці і тим більше не вироблена для обміну, проте це не заважає їй придбати форму товару, бути об'єктом купівлі і продажу.

Цікаво, що А. М. Коган, який захищає концепцію грошей-нетовару і приводить аргумент щодо мізерної кількості праці, кристалізованої у сучасній банкноті, сам в останньому параграфі глави «Гроші-нетовар» пропонує гіпотезу щодо формування вартості сучасних грошей, тобто формування вартості нетовару.

Є і такий аргумент проти товарності сучасних грошей : «...сучасні гроші, що не мають ціни і не вироблювані для продажу, не є товаром» [3, с.41]. По-перше, «для того, щоб стати товаром, продукт має бути переданий в руки того, кому він слугує в якості споживної вартості, через обмін» [15, с.49], і заперечувати, що гроші виробляються заради обміну, немає підстав. По-друге, за логікою цього аргументу і золоті гроші-нетовар, адже не лише сучасні гроші але гроші взагалі не мають ціни і виробляються не для продажу, оскільки продаж – це обмін товару на гроші, а гроші на гроші, якщо ми абстрагуємося від існування різних валют, ніхто не міняє.

Прийняття до уваги факту обміну валют або, інакше кажучи, торгівлі грошима лише додає ще один контраргумент на адресу концепції грошей-нетовару. «...Грошова система

країни представляє собою самостійний макроринок, який володіє всіма атрибутами ринку звичайних благ» [16, с.53].

«Разом з тим припустимою є і наступна гіпотеза. Оскільки кардинальні перетворення товарно-грошових відносин якісно змінюють товар, у нього можуть виникнути і такі суто знакові властивості, які характерні і для кредитних грошей» [2, с.168]. Сьогодні такі кардинальні перетворення можна спостерігати: в структурі споживання дійсно зростає доля предметів, які «...використовуються не просто як речі з корисними властивостями, а як знаки, символи, культурні коди...» [12, с.15]. Але ці перетворення не мають ніякого впливу на виникнення кредитних грошей як знаку, бо кредитні гроші виникли задовго до народження «економіки символічного обміну», при чому кредитні гроші – це не гроші взагалі, чого, нажаль, не враховують деякі автори робіт по семіотичній сутності грошей та інформаційній сутності грошей. Значення наведеної гіпотези полягає як мінімум в тому, що вона, по-перше, може привести до помилкового трактування сучасних грошей як інформаційного товару, по-друге, може послужити меті, протилежній тій з якою ця гіпотеза висловлена – може стати основою концепції грошей-нетовару.

Що стосується першого, то існуючі теорії трансформації сучасного суспільства, зокрема теорії інформаційного суспільства, не можуть бути підставою для трактування сучасних грошей як інформаційного товару і, разом з тим, концепції інформаційної сутності, а функції грошей не можуть бути підставою концепції грошей-нетовару.

Стосовно другого. Гроші – це товар товарів, загальний товар. Гроші можуть перестати бути товаром тільки якщо товар перестане бути товаром. Продукт може перестати бути товаром тільки якщо він перестане вироблятися як товар, коли він придбає іншу економічну форму. Згідно концепції еволюції товарної форми продукту «...сучасне економічне життя в розвинених країнах є свідомо регульованою системою стосунків, де пропорції відтворювального процесу стають початковими, а не його кінцевим пунктом» [1, с.61], а сучасний товар «...виступає як перетворена форма продукту значною мірою безпосередньо суспільної праці». Доречність використання категорії «перетворена форма» в цитованому визначенні сучасного товару виправдана тим, що «...процес перетворення товару в продукт, який знаходиться у безпосередньо суспільній формі, ще не завершений, а тому справжня суть його форми ще спотворюється».

Виробництво і обіг сучасних грошей є свідомо регульованою системою стосунків, оформленою статутом МВФ. Свідомо регулюються основні елементи грошової системи, такі як характер грошової емісії, режим валютного курсу, валютні обмеження, що визначають вид валюти. Асоційоване в масштабі усього суспільства виробництво сучасних грошей ведеться планомірно, попит на них ретельно вивчається, що також визначає формальну схожість сучасних грошей і сучасного товару, визначуваного вказаним способом. Мінова вартість сучасних грошей не є визначальною формою зв'язку між їх виробником і іншими агентами ринку, ці гроші виробляються не заради прибутку виробника, а в інтересах усього суспільства.

Еволюція товарної форми продукту не використовується в якості аргументу прибічниками концепції грошей-нетовару, тоді як еволюція грошей використовується як аргумент прибічниками концепції підриву товарного виробництва, згідно якої сучасні гроші відбивають процес перетворення товару у безпосередньо суспільний продукт. «Дійсно, якщо мати на увазі сучасні кредитні гроші і, зокрема, так звані електронні гроші, то чи напевно можна стверджувати, що придбання товару, опосередковане електронним сигналом, можна ототожнювати з обміном» [1, с.60; 17, с.66]. Яким би не було значення істинності приведенного висловлювання відносно обміну, є підстави стверджувати, що концепція еволюції товарної форми продукту може стати основою для концепції грошей-нетовару, якщо під нетоваром розуміти сучасний товар, властивості якого відмінні від товару епохи вільної конкуренції, а не тільки комуністично вироблений продукт.

Висновки і перспективи подальших розробок. Прибічники концепції грошей-нетовару звернули увагу на той факт, що сучасні гроші не мають споживної вартості в тому

сенсі, що матеріальний носій грошової форми сам по собі не задовольняє яку-небудь потребу, і не мають вартості в тому сенсі що витрати на їх виробництво мізерні в порівнянні з їх міною вартістю і не визначають її. Мінова вартість грошей в готівковій формі варіюється від того, символи якої форми і кольору нанесуть на один і той же папірець, а у безготівковій формі – від того яку клавішу натисне оператор при введенні даних в пам'ять комп'ютера. Такі властивості сучасних грошей дійсно не відповідають характеристиці звичайного товару. Але такими властивостями, окрім сучасних грошей, володіють усі елементи фіктивного капіталу: векселі, акції, облигації та ін. Тому, щоб відповісти на питання про те чи є товаром сучасні гроші, треба відповісти на питання, чи є товаром елементи фіктивного капіталу. Сучасні гроші є товаром не меншою мірою, ніж товарами є цінні папери взагалі.

Споживна вартість сучасних грошей, а, отже, і їх мінова вартість, умовна. Буття речі в якості сучасних грошей має основу не в якостях цієї речі, а у волі уряду. Державна влада декретом наділяє ту або іншу річ споживною вартістю грошей і так само, декретом, позбавляє ту або іншу річ цієї споживної вартості. Відповідно, товаром-еквівалентом такі гроші є лише умовно.

Таким чином, річ, що функціонує в ролі сучасних грошей, є товаром і не є їм. Не є товаром тому, що сама по собі ця річ не є споживна вартість і мінова вартість відповідно вона не могла бути виштовхнутою іншими товарами на роль загального еквіваленту і з товару перетворитися на гроші. «Сучасні гроші... не з'явилися з товарного середовища» [3, с.42] і якщо виходити з того що «...природа і банкнотів і грошових квитків сучасних грошей – кредитна» [3, с.47], тоді дійсно виявляється не чим іншим, як спотвореною формою той факт, що «...борги в уявленні банкіра можуть виявитися товарами» [11, с.8].

Сьогодні це уявлення не лише банкіра, але ще і, як мінімум, усіх агентів валютного і фондового ринків. Але річ в ролі сучасних грошей є товаром тому, що на підставі економічної можливості і необхідності декретом уряду вона наділена споживною вартістю грошей, а гроші нетоваром бути не можуть за визначенням. «Гроші-нетовар» – це оксюморон.

Той факт, що сучасні гроші суть кредитні гроші, з чим погоджуються чи не усі економісти, ще не дає підстав стверджувати, що сучасні гроші є нетовар, оскільки кредит – це товарне відношення.

Дійсно, більш послідовна та концепція, яка до твердження «сучасні гроші-нетовар», додає «який немає вартості», бо «вартість нетовару» звучить надто суперечливо. Але що тоді представляє собою сучасний позиковий капітал? Капітал-нетовар без вартості? Формула капіталу взагалі – «Г – Т – Г'». Якщо прийняти тезу, що сучасні гроші не лише не товар, але й не мають вартості, то виходить, що у початковому пункті руху «Г» капіталіст не авансує вартості, а в кінцевому – не отримує не лише додаткової вартості, але вартості взагалі. Отже, власник сучасного позикового капіталу не володіє ніякою вартістю і не отримує ніякої вартості у формі позикового відсотку, тобто сучасний позиковий капітал – це вже не вартість, що приносить додаткову вартість.

Кредитні гроші за визначенням не є власне гроші у строгому сенсі слова, вони лише знаки грошового товару, грошові зобов'язання. Більшість авторів розглядають сучасні гроші як кредитні, підкреслюючи, що ці гроші втратили зв'язок із золотом як грошовим товаром. Але одного негативного твердження про розрив зв'язку сучасних кредитних грошей із золотом недостатньо. Раз сучасні гроші називаються кредитними, необхідно показати знаком чого вони являються, з яким товаром, якщо не із золотом, вони мають зв'язок? Офіційно, юридично – ні з яким.

Ніякого офіційного масштабу цін як кількості певного грошового товару представленого однією грошовою одиницею, на сьогодні ні в одній країні світу не існує. Уряд, емітуючи сучасні кредитні гроші, не лише не зобов'язується обміняти ці гроші на який-небудь товар по фіксованому або навіть плаваючому масштабу але взагалі не бере на себе ніяких юридичних зобов'язань відносно купівельної спроможності цих грошей.

Прибічники концепції грошей-нетовару звернули увагу на відсутність офіційного зв'язку сучасних грошей з яким-небудь товаром за допомогою масштабу цін, що дозволило здолати інерцію некритичного перенесення закономірностей, властивих функціонуванню золотих грошей і їх знаків, на сучасні гроші. Як наслідок, потребує відповіді питання про те, що є сьогодні дійсними грошима, якщо сучасні гроші суть кредитні гроші?

Деякі автори цієї проблеми взагалі не ставлять, і, не вважаючи це протиріччям, в явній чи неявній формі стверджують, що сучасні кредитні гроші і є власне гроші. Але ця проблема має стати предметом окремого дослідження.

Література

1. Родбертус К. К познанию нашего государственно-хозяйственного строя пять теорем / К. К. Родбертус; [пер. Н. Послеповой, под ред. и с предисловием В. Серебрякова]. – ОГИЗ. Соцэкгиз, 1936. – 200 с.
2. Коган А. М. Деньги, цена и теория трудовой стоимости / А. М. Коган. – М.: Финансы и статистика, 1991. – 224 с.
3. Рябинина Л. Н. Деньги и кредит: [учеб. пособ.] / Л. Н. Рябинина. – К.: Центр учебной литературы, 2008. – 602 с.
4. Чухно А. А. Природа сучасних грошей, кредиту та грошово-кредитної політики / А. А. Чухно // Фінанси України. – 2007. – № 1. – С. 3–9.
5. Ильенков Э. В. Диалектическая логика: очерки истории и теории / Э. В. Ильенков. – М.: Политиздат, 1984. – 320 с.
6. Бугалин А. В. Пределы капитала: методология и онтология. Реактуализация классической философии и политической экономии (избранные тексты). / А. В. Бугалин, А. И. Колганов. – М., Культурная революция, 2009. – 680 с.
7. Гриценко А. А. Представницька теорія грошей / А. А. Гриценко // Вісник НБУ – 2005 – № 7. – С. 3–9.
8. Покритан А. К. Про еволюцію товарної форми продукту / А. К. Покритан // Економіка України. – 2001 – № 11. – С. 57–64.
9. Ильенков Э. В. Диалектика абстрактного и конкретного в научно-теоретическом мышлении / Э. В. Ильенков. – М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 1997. – 464 с.
10. Шкредов В. П. Метод исследования собственности в «Капитале» К. Маркса / В. П. Шкредов. – М.: Изд-во МГУ, 1973. – 262 с.
11. Трахтенберг И. А. Денежное обращение и кредит при капитализме / И. А. Трахтенберг. – М.: Изд-во АН СССР, 1962. – 780 с.
12. Долгин А. Б. Манифест новой экономики. Вторая невидимая рука рынка / А. Б. Долгин. – М.: «АСТ», 2010. – 256 с.
13. Маркс К. Сочинения / К. Маркс, Ф. Энгельс. – [изд. 2-е, т. 4]. – М.: Госполитиздат, 1955. – 616 с.
14. Смыслов Д. В. Мировые деньги в прошлом, настоящем и будущем / Д. В. Смыслов // Деньги и кредит. – 2002. – № 5. – С. 50–59.
15. Маркс К. Сочинения / К. Маркс, Ф. Энгельс. – [изд. 2-е, т. 23]. – М.: Госполитиздат, 1960. – 908 с.
16. Гродский В. С. К вопросу макроэкономического моделирования рынка денег / В. С. Гродский // Вестник СамГУ. – 2005. – № 4 (38). – С. 53–59.
17. Гриценко А. А. Деньги: сущность, функции, агрегаты / А. А. Гриценко // Экономика Украины. – 1999. – № 2. – С. 62–71.
18. Маркс К. Сочинения / К. Маркс, Ф. Энгельс. – [изд. 2-е, т. 25, ч. II]. – М.: Госполитиздат, 1962. – 552 с.